

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

**Актуальні питання
корекційної та
інклюзивної
освіти**

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди**

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КОРЕКЦІЙНОЇ
ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

**Харків
2020**

Редакційна колегія:

Головний редактор – Бойчук Юрій Дмитрович, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Заступник головного редактора – Маркіна Тетяна Юріївна, доктор біологічних наук, професор, декан природничого факультету

Відповідальний секретар – Перетяга Людмила Євгенівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди.

Члени редакційної колегії:

Бондар Віталій Іванович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри спеціальної педагогіки, академік Національної академії педагогічних наук України

Галій Алла Іванівна, кандидат біологічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри здоров'я людини, реабілітології та спеціальної психології

Голуб Наталія Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Гордієнко Ірина Вікторівна, кандидат медичних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Дроздик Людмила Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Золотверх Владлена Віталіївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Казачінер Олена Семенівна, доктор педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Коваленко Вікторія Євгенівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Орлов Андрій Валерійович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Пашинський Павло Петрович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології та спеціальної психології

Сінопальнікова Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Туренко Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Щербак Ірина Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Рекомендовано редакційно-видавничим відділом Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, протокол №7 від 19.11.2020 р.

Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти / За загальною редакцією Бойчука Ю.Д. – Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2020. – 376 с.

Збірник містить наукові праці, які присвячені висвітленню проблеми організації комплексного психолого-педагогічного супроводу інтегрованого та інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Розглянуто широке коло нагальних питань, пов'язаних з організацією інклюзивного освітнього середовища, наданням освітніх та корекційно-розвиткових послуг дітям з порушеннями психофізичного розвитку.

Забеліна Г.Д. Використання казкотерапії в логопедичній роботі з розвитку мовлення у дошкільників із заїканням.....	115
Завадська О.А. Умови психолого-педагогічного супроводу дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах інклюзії.....	121
Зінов'єва О.В. Діагностика розвитку довільної регуляції навчально-пізнавальної діяльності учнів молодшого шкільного віку.....	126
Злобіна Н.М. Використання піктограм, як засобу комунікації дітей із синдромом Дауна.....	132
Калашиник С.В. Огляд методик корекції поведінкових порушень у дітей з РАС.....	138
Катріч А.М. Застосування елементів Монтессорі – терапії у сенсорному вихованні дітей із ЗПР.....	143
Кірпа Д.О. Ігрові вправи як засіб профілактики порушень писемного мовлення дітей молодшого шкільного віку.....	149
Колот С.Б. Логопедична ритміка для дітей з загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ).....	156
Комір С.М. Роль і місце дихальних вправ в корекції заїкання	160
Комкова О.М. Формування довільної уваги у молодших школярів із порушеннями писемного мовлення.....	167
Костенко В.А. Складання розповіді за сюжетною картиною як ефективний засіб розвитку зв'язного мовлення у роботі з дітьми старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня.....	175
Кривоніс Д.О. Гра як засіб мовленнєвого розвитку дошкільників із загальним недорозвитком мовлення.....	181
Лактіонова О.М. Особливості обстеження зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ III рівня	186
Літвін Л.М. Діяльність реабілітаційного центру «Право вибору» щодо інклюзії дітей та людей з порушеннями у сучасне суспільство.....	190
Малєєва А.М. Рівні соціалізованості дітей молодшого шкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення.....	195
Мамедова Л.Б. Розвиток соціальної компетентності дітей з РАС засобами соціальних історій.....	200
Маркіна Н.В. Формування емоційного здоров'я дітей засобами музикотерапії.....	208
Маркова Л.В. Стратегія формування потреби у спілкуванні дітей з розладами аутистичного спектру.....	211
Мироненко А. В. Комплексний підхід до розвитку звуковимови у дітей з порушенням слуху.....	218
Мірошниченко І.А. Формування функціональних цілей міждисциплінарною командою фахівців, як засіб реалізації програм допомоги для дітей з моторними порушеннями.....	224
Мірошниченко О.В. Використання музикотерапії в подоланні дизартрії у дошкільників.....	232
Міщенко О. А. Вокальні вправи та вокально-ритмічні ігри як засоби формування інтонаційно-ритмічної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ.....	237

5. Зинкевич-Евстегнеева Т.Д. Формы и методы работы со сказками. Санкт-Петербург : Речь, 2008. 240 с.

Завадська О.А.

УМОВИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

В статті розглядається категорія дітей з інтелектуальними порушеннями, умови інклюзивної освіти для таких дітей. Розглядається можливість роботи психологів та педагогів, зокрема, і логопедів, в умовах супроводу дітей з інтелектуальними порушеннями. Аналізується експеримент на виявлення комунікативним здібностей дітей.

Ключові слова: інклюзія, інтелектуальні порушення, психолого-педагогічний супровід, навчально-виховний процес, освітній простір.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку системи освіти складається особлива культура підтримки і допомоги дитині в навчально-виховному процесі, адже найважливішими завданнями модернізації освіти є забезпечення доступності якісної освіти, його індивідуалізація та диференціація, що передбачає захист прав суб'єктів освітнього процесу, психологічну та фізичну безпеку, а також психолого-педагогічну підтримку, діагностику можливостей і здібностей, сприяння адаптації в проблемних ситуаціях.

Необхідність введення в освітній простір дітей з інтелектуальними порушеннями, здатними навчатися в умовах загальноосвітнього закладу, є одним із пріоритетних стратегічних напрямків сучасної психолого-педагогічної науки і практики.

Аналіз досліджень і публікацій. Основоположні ідеї в області дослідження психолого-педагогічного супроводу визначені в роботах таких авторів, як Г. Бадієр, Б.С. Братусь, О.С. Газман, Ю.А. Герасименко, В.Г. Гончарова, В. І. Долгова, І.В. Дубровіна, Є.І. Казакова, А.Ю. Коджаспіров, А.Б. Кулкова, Л.М. Шипицина. Психологія дітей і підлітків з порушенням

інтелекту розкрита в працях Д.Б. Ісаєва, І.В. Макарова, В. Г. Петрової, С. Я. Рубінштейна, А.В. Сатєєвої, Е.А. Тишої, Т.Ю. Четвернікової. Особливості психолого-педагогічної супроводу учнів з інтелектуальними порушеннями в умовах інклюзивного навчання досліджені В. Богдановою, Є.В. Казанцевою, І.Ю. Кулагіною, А.П. Овчаровою та іншими. Проблемою інклюзивного навчання займаються такі науковці, як Н.Н. Малофєєв, Н.Д. Шматко, М.В. Роганова, А.В. Бітов.

Мета статті – дослідити особливості психолого-педагогічного супроводу дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах інклюзії.

Виклад матеріалу дослідження. Розглядаючи інтелектуальні порушення, С.Я. Рубінштейн зазначає, що «розумово відсталою називають таку дитину, у якої стійко порушена пізнавальна діяльність внаслідок органічного ураження головного мозку (успадкованого чи отриманого)» [5, с. 128]. Дослідження Д.Б. Ісаєва засноване на наступному визначенні інтелектуальних порушень – «це стан затриманого або неповного розвитку психіки, який, в першу чергу, характеризується порушенням здібностей, що виявляються в період дозрівання, і забезпечують загальний рівень інтелектуальності, тобто когнітивних, мовленнєвих, моторних і соціальних здібностей» [3, с. 49].

Медична класифікація хвороб десятого перегляду (МКБ-10) виокремлює інтелектуальні порушення легкого, помірнього, важкого і глибокого ступеня, а також «іншу розумову відсталість» і «неуточнену розумову відсталість». Однак, за більш актуальною та переробленою медичною класифікацією хвороб одинадцятого перегляду (МКБ-11), застарілий термін «розумова відсталість» замінений на «розлад інтелектуального розвитку».

Специфіка психолого-педагогічного супроводу учня із легким ступенем інтелектуальних порушень на початковому етапі освіти включатиме в себе наступні напрямки діяльності:

- діагностичний – дослідження індивідуально-особистісних якостей: адаптованість, емоційний стан, інтелектуальна сфера, комунікативні здібності;

- розвиваючий – розвиваючі заняття з елементами, адаптаційні заняття, корекційні заняття;
- просвітницький – тренінги та лекції для педагогічних працівників та батьків (законних представників) учнів з легким ступенем інтелектуальних порушень;
- консультаційний – індивідуальні консультації суб'єктів освітнього процесу.

Реалізація концепції інклюзивної освіти передбачає спільне навчання дітей, незалежно від їх індивідуально-особистісних відмінностей, але з урахуванням таких, що вимагають змін навчальних програм, пошуку нових технологій, організацію відповідної підготовки педагогічних працівників. До особливих освітніх потреб, характерних для учнів з легким ступенем інтелектуальних порушень, відносять: 1) виділення пропедевтичного періоду в освіті, що забезпечує спадкоємність між етапами безперервної освіти; 2) введення навчальних предметів, що сприяють формуванню уявлень про природні та соціальні компоненти навколишнього світу; 3) оволодіння різноманітними видами, засобами і формами комунікації, що забезпечують успішність встановлення і реалізації соціокультурних зв'язків і відносин учня з навколишнім середовищем; 4) можливість навчання за програмами професійної підготовки кваліфікованих робітників, службовців; 5) психологічний супровід, оптимізація взаємодії учня з педагогами та іншими учнями; 6) психологічний супровід, спрямований на встановлення взаємодії сім'ї та організації; 7) поступове розширення освітнього простору, що виходить за межі організації [1, с. 11].

Експериментальне дослідження психолого-педагогічного супроводу учнів з легким ступенем інтелектуальних порушень в умовах інклюзивної школи здійснювалося у вересні 2020 року на базі Харківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 19 Харківської міської ради Харківської області. У дослідженні взяли участь 5 учнів з легким ступенем інтелектуальних порушень у віковому діапазоні 7 – 8 років.

Експеримент: «Я почну, а ви продовжите».

Мета: розвивати вміння відповідати на питання, правильно формулювати свою промову.

Оснащення: розповідь Н. Носова «На гірці». Учасники сідають на стільці, утворюючи коло. Логопед читає розповідь Н. Носова «На гірці», потім вимовляє незакінчені речення. Учні по черзі їх закінчують, використовуючи образні слова і вирази. Наприклад:

Був ясний день, сніг на сонці ... (виблискував, іскрився, блищав).

Мишко сів на санки і помчав з гори ... (кулею, вихором, так, що дух захопило).

Санки перекинулися і хлопчик ... (гепнувся, шубовснув у сніг, полетів шкереберть).

Миколі дуже хотілося, щоб гірка вийшла. Він працював ... (не покладаючи рук, без втоми, в поті чола).

Оцінка результатів (в балах): 3 бали – логічна відповідь і правильна вимова всіх звуків; 2 бали – логічна відповідь, але мономорфне порушення, звуки знаходяться на стадії автоматизації; 1 бал – не зовсім логічна відповідь, але в межах припустимого, мономорфне порушення звуковимови.

Метою експерименту є оцінка комунікативних умінь і виявлення сформованості дій, спрямованих на врахування позиції співрозмовника (партнера). Отримані в ході первинної діагностики дані були проаналізовані, систематизовані, представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Розподіл вибірки учнів з легким ступенем інтелектуальних порушень за рівнями сформованості комунікативних умінь (перший аналіз)

Рівні сформованості дій, спрямованих на врахування позиції співрозмовника	Учні з легким ступенем інтелектуальних порушень (n = 5)
Високий	0%
Середній	40%
Низький	60%

Відповідно до результатів можна говорити про те, що на діагностичному етапі дослідницької діяльності виявлені такі рівні комунікативних умінь, представлені сформованістю дій, спрямованих на врахування позиції співрозмовника – середній і низький. Високий рівень комунікативних умінь в учнів з легким ступенем інтелектуальних порушень виявлено не було.

В ході експерименту аналогічні вправи виконувались з учнями протягом тижня – результати відображені у таблиці 2.

Таблиця 2

Розподіл вибірки учнів з легким ступенем інтелектуальних порушень за рівнями сформованості комунікативних умінь (другий аналіз)

Рівні сформованості дій, спрямованих на врахування позиції співрозмовника	Учні з легким ступенем інтелектуальних порушень (n = 5)
Високий	30%
Середній	60%
Низький	10%

На діагностичному етапі дослідницької діяльності виявлені такі рівні комунікативних умінь, представлені сформованістю дій, спрямованих на врахування позиції співрозмовника – високий, середній і низький.

Повторна перевірка результатів показала позитивну динаміку. Покращились показники учнів під час повторної діагностики. Діти надихнулись власними здобутками, почали активніше проявляти ініціативу, висловлювати бажання проявити себе на заняттях. Все це покращило рівень спілкування між учнями: вони звертались один до одного, очікуючи своєї черги закінчити речення, стали більше спілкуватися один з одним.

Висновки, перспективи подальших пошуків у напрямі досліджень.

Психолого-педагогічний супровід учнів з легким ступенем інтелектуальних порушень є одним з головних умов організації інклюзивної освіти у зв'язку із тим, що дана комплексна технологія психолого-педагогічної підтримки і допомоги суб'єктам освітнього процесу виступає в рішенні задач розвитку, навчання, виховання та соціалізації представників з інтелектуальними порушеннями.

Необхідна розробка програми формування психолого-педагогічного супроводу учнів з легким ступенем інтелектуальних порушень в умовах інклюзивної школи. Мета програми – створення умов психолого-педагогічного супроводу учнів з легким ступенем інтелектуальних порушень в умовах інклюзивної школи для розвитку особливих освітніх потреб (комунікативні вміння, навички соціальної взаємодії). Однією з найефективніших методик формування психолого-педагогічного супроводу учнів з легким ступенем інтелектуальних порушень є використання вправ, показаних у експерименті.

Список використаних джерел:

1. Балакірська Л.В. Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами / Л. В. Балакірська // Педагогічна майстерня. – 2011. – № 6. – С. 11–13.
2. Бондар В. Інклюзивне навчання як соціально-педагогічний феномен / Віталій Бондар // Рідна школа. – 2011. – № 3. – С. 10–14.
3. Исаев Д.Н., Колосова Т.А. Практикум по психологии умственно отсталых детей и подростков: учебное пособие для студентов / отв. ред. М.О. Вайполина. – СПб.: Каро, 2012. – 176 с.
4. Кравець Н. Особливості розумової працездатності школярів в умовах інклюзивної форми навчання / Н. Кравець, В. Шорохова // Рідна школа. – 2009. – № 11. – С. 52–56.
5. Рубинштейн С.Я. Психология умственно отсталого школьника / С.Я. Рубинштейн. – М.: ИОИ, 2016. – 228 с.

Зінов'єва О. В.

ДІАГНОСТИКА РОЗВИТКУ ДОВІЛЬНОЇ РЕГУЛЯЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Стаття містить огляд думок провідних вітчизняних і зарубіжних вчених про значення довільної регуляції в розвитку вищих психічних функцій, в тому числі підкреслена роль регуляторної функції в навчально-пізнавальній діяльності дітей молодшого шкільного віку. Розкрито склад та